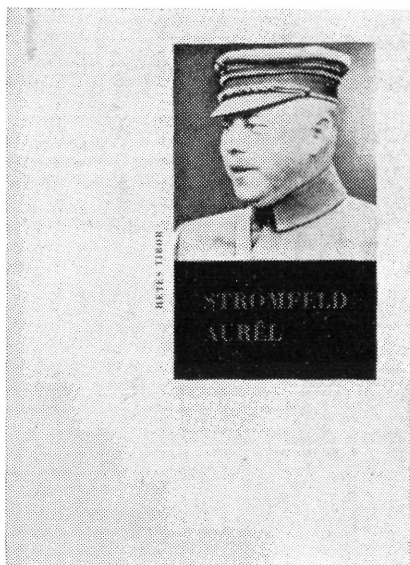

HETÉS TIBOR:

STROMFELD AURÉL

(Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967. 382 o.)

A magyar történelem iránt érdeklődők mindig örömmel fogadták a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregével és harcaival foglalkozó műveket. Ezek sorából mindezideig hiányzott egy tudományos igényű megírt munka arról az emberről, aki katonai képzettségét, tudását, szervező- és vezetőképességét e hadsereg megteremtésének, hadműveleti irányításának szolgálatába állította. Ezt a hiányt igyekszik pótolni *Hetés Tibor* Stromfeld Aurél című könyve.

A szerző munkáján meglátszik a téma

szeretete, az hogy nem az első e tárgyhoz vágó írása. A téma mély ismeretéből fakad az a gondosság, amellyel a különféle források és dokumentumok széles körű és igényes felhasználásával megrajzolja Stromfeld portréját, tevékenységét a gyermekkortól korai haláláig.

A vállalkozás nagyságát akkor érti meg az olvasó, ha végiggondolja Stromfeld Aurél ellentmondásokkal terhes, de mégis pozitív irányba haladó fejlődését. E plasztikus, sokoldalú ábrázolás Hetés Tibor munkájának egyik legerősebb oldala.

A gyermekkorral és a pályakezdéssel foglalkozó fejezet jól mutatja be a fiatal Stromfeldet, azokat az alapvető emberi és katonai tulajdonságokat, amelyek élete későbbi szakaszaiban teljesednek ki és válnak döntően fontossá.

További élete szempontjából jelentős mély és őszinte hazafisága és az élet fény és árnyoldalának korai felismerése nyomán felszínre törő szociális igazságkeresése és igazságérzete. Egész eljövendő tevékenységét meghatározzák papírra vetett sorai: „Átéreztem, hogy... az egyén egy magasabb cél, »a köz« részére született...”

Kiváló képességei, fáradhatatlansága, tudományos munkássága, hivatástudata teljesen magától értetődővé teszik felfelé ívelő karrierjét, felelősségteljes beosztásait és a Krauss Alfréd tábornoktól származó háború előtti utolsó kitűnő minősítést és ajánlását magasabb vezérkari beosztásra.

Krauss nem tévedett Stromfeld meg-

ítélésekor. Bizonyítja ezt az, hogy Stromfeld — aki végigharcolta 1914-től az egész háborút — mind a XIII., mind a XXVI. hadtestnél betöltött vezérkari beosztásában megállta helyét. Bár a háború elsősorban katonai képességei továbbí kibontakozását segítette elő, jelentősen hatott emberi fejlődésére is.

A háború véres iskolája nyomán jobban meglátta a hibákat, világosabbá váltak előtte a rendszer takargatott, de mindinkább felszínre kerülő ellentmondásai. Mind többet érdeklődött a politikai események iránt. A háború vége az olasz arcvonalon érte Stromfeldet. Emberfeletti munkát végzett hadteste érdekében. A „kötelességérzet kényszere” hajtotta, úgy érezte, végig a süllyedő hajón kell maradnia, ezt kívánta a férfi és a katona becsülete. Kiábrándultsága nem fordította szembe a rendszerrel, nem jutatta el a „lázáadás szelleméig”. Ezért elítélte a háború befejezésének azt a radikális módját, amelyet a katonatömegek választottak, akik nyíltan kijelentették, nem akarnak többé háborút, haza akarnak menni. Elítélte ezt a magatartást, de mint ember megértette, hiszen a Monarchia szétesésekor maga is azzal állt parancsnok elé: „Kötelességét veszedelemben forgó, szűkebb hazája rendelkezésére bocsátani”. Stromfeld a kimúlt Monarchia romjai fölött a jövőndő független Magyarország felé tekintett. Nem tévedünk, ha állítjuk, ez adott erőt neki a visszavonulás megszerzésére és arra, hogy minden nehézség ellenére az 5. honvéd hadosztállyal rendszerben magyar földre érkezék.

Cselekvésének indítéka a hazafias érzés. A magyar nép érdekeinek féltése esetleges védelme által gondolatai előterében, a belső, társadalmi problémák még másodrendűek.

Bármennyire érdekes és tanulságos Stromfeld eddigi élete és tevékenysége, az olvasót elsősorban 1918—19-es működése, magatartása érdekli.

Érzi ezt a szerző is, hiszen könyvének terjedelemben két legnagyobb fejezete ezeknek az éveknek történetét tárgyalja.

A háború után a Ludovika Akadémia parancsnokává nevezték ki. Parancsnoksága idején az akadémia az egész tisztikart érintő politikai viták színhelye lett. Ezek részben a közvetlen jövőre, az egzisztenciára vonatkoztak (állás, fizetés, sokaknál a különleges társadalmi helyzet stb.), másrészt felvetődött, hogy az

ország jövője érdekében, milyen politikát kövessenek, kit vagy mit támogassanak.

Stromfeld, aki hazaérkezése után azonnal tájékozódott a belső helyzetben is, olyan erőnek, amely képes az ország függetlenségét és demokratikus fejlődését biztosítani, a Szociáldemokrata Pártot találta. Így jutott közelebbi kapcsolatba a munkásmozgalommal, nem e párt elveihez és politikájához csatlakozva, hanem benne a szervezethez és a nemzet érdekvédelmének bázisát látva és keresve.

Jelentős ez a — mint Hetés írja — „feltételes szocialistává” válása, mert minden ellentmondásossága ellenére is azt jelenti, hogy elfogadta: az ország további sorsának alakulásában döntő szerepet a munkásosztály céljai, törekvései és ereje játszanak. Ez az álláspont jutatta majd politikai fejlődésében (és még mennyi ellentmondáson keresztül) oda, hogy merev elhatárolódása a baloldaltól feloldódjék és végső fokon eljusson a kommunista pártig.

Átmeneti és az általános intézkedésekből fakadó nyugdíjazása érzékenyen érintette. Úgy érzi, akkor küldik el, amikor szükség van rá, és amikor őszintén és hatalmas energiával dolgozik, akkor, amikor új érzést fedezett fel magában: „a népért, a néppel előre!”.

Ezt a problémáját az 1919 januári kormányválság és Böhm hadügyminiszteri kinevezése megoldotta. Stromfeld Böhm mellé került, mint hadügyi államtitkár. Valószínűtlenül rövid idő alatt kidolgozta egy toborzott hadsereg felállítására vonatkozó javaslatát, és érdemes rámutatni, hogy Böhmmel ellentétben nála ennek a hadseregnek külső funkciói dominálnak.

Stromfeldet most új oldaláról, mint a hadseregszervezés szakértőjét ismerjük meg. Figyelembe véve az ország helyzetét, mozgékony, önálló akciókra képes hadosztályokat kívánt szervezni, melyek dandárai valódi összefegyvernemi szervezésűek. Jellemző, hogy a kiegészítést a területileg illetékes hadosztályok toborzó bizottságára hárította, ami gyors és eredményes munkát tett lehetővé. A hadosztályparancsnokságok elhelyezése pedig (1—3 Budapest, 4., 5., 6. pedig Győr, Miskolc, Szeged) azt mutatja, hogy erősen számított a feltöltésnél a munkásságra és a politikai helyzetet figyelembe véve koncentrálna a fegyveres erőt.

Miután rámutat e szervezés pozitív vonásaira, Hetés Tibor helyesen állapítja meg, hogy a végrehajtásra előirányzott rövid határidő — ismerve a hadsereg állapotát és az ország helyzetét — más egyéb körülményeket kizárva is kétségesse tette a megvalósítást.

Ugyancsak helyes a szerző megállapítása, hogy bár a KMP bírálata a létrehozandó hadsereggel szemben jogos, arról nincs szó, hogy ez a hadsereg reakciósabb lenne elődjénél, vagy pláne egy ellenforradalmi diktatúra eszköze lett volna.

Egyébként Stromfeldet ebben az időben annyira lekötötte a szervezéssel járó munka, hogy mindent ennek szemüvegén át nézett. És mivel a kibontakozó politikai küzdelmek a hadseregszervezés ügyét is érintették, egyre halasztották, a pillanatnyi erőviszonyokat értékelve úgy látta, tervei megvalósíthatatlanok, ezért 1919. február 20-án lemondott. A szerző sokoldalúan és érdekesen vizsgálja a lemondás mélyebb indítókait, azt, hogy Stromfeld bizalma megrendült a szociáldemokrata pártban: hogy a Budapesti Katonatanácsban gátló körülményt látott, mert nem értette meg azt, hogy a baloldalra tolokás, amely a közvetlen kommunista agitáció sikerét jelentette, pozitív és a további előrehaladás szempontjából szükséges.

Lemondását nem fogadták el — s miután biztosították a szükséges támogatásról, maradt.

Március közepére a polgári demokratikus kormány csődje teljessé vált, a hadseregszervezési kísérlet megbukott, a meglévő erők is akcióképtelenek voltak. Magyarország számára külpolitikailag is válságossá vált a helyzet (Vix-jegyzék) és e súlyos krízisből és zsákutcából kiutat csak politikai síkon kereshettek.

Stromfeld előtt is világossá vált az egyetlen lehetőség: keleti orientáció a külpolitikában, megegyezés szükségesége a kommunistákkal a belpolitikában. Az antant követeléseit pedig elfogadhatatlannak tartotta

Stromfeld a tanácskormány megalakulása után lemondott tisztségéről és Győrben lakó öccséhez utazott. A győri magány nem volt pihentető, szíve mélyén visszavágyott a hadsereghez, nem akart otthon rostokolni. Ez időben kelt naplójegyzetei további politikai fejlődésének is bizonyítékai.

Többször járt Pesten, érdeklődött, de nem lépett vissza a szolgálatba. Ezt még április 16-án a román támadás napján is megtagadta.

Mikor azonban 20-án már teljes egészében látja az országot fenyegető veszélyt, habozás nélkül eleget tesz a Hadügyi Népbizottság utasításának és örömmel fogadja el Böhm mellett a vezérkari főnöki beosztást a tiszántúli hadsereg parancsnokságán.

Első és legfontosabb feladatának tekintette, hogy a hadseregparancsnokság működéséhez szükséges személyi és anyagi feltételeket biztosítsa, tájékozódik a helyzetben és kiadja első utasításait a csapatok csoportosítására, feladataira és a vezetés megszilárdítására. Intézkedései rövidek, pontosak, valamennyiből kiténik, hogy a védelmi feladatokat is a csapatok aktivitásának maximális megvalósításával tartja megoldhatónak. Fő gondja megfelelő tartalékok létrehozása, Amikor azonban ezt a súlyos helyzet miatt nem tudta végrehajtani — látva csapatainak alacsony harcértékét, nem riadt vissza a terület feladásától sem: „A csapatok teljes használhatatlansága a hadseregparancsnokságot arra kényszeríti, hogy a csapatokat a Tisza mögé vonja vissza, s ott ezekből a jelenleg csak csapat nevet viselő alakulatokból fegyelmezés és kiképzés után használható alakulatokat teremtsen...”

A visszavonulás nem jelenti a további harcról való lemondást, hanem a csapatok és a vezetés kellő felkészítésével a soronkövetkező támadó hadműveletek céljait szolgálta.

A cseh burzsoá haderő támadása módosította a helyzetet. Kun Béla április 25-i javaslatának megfelelően megalakította a hadseregparancsnokságot, amely átvette az egész haderő legfőbb irányítását. Stromfeld vállalta az új, nagyobb megterhelést és felelősséget jelentő vezérkari főnöki megbízást. A katonai helyzetet nem látta elveszettnek, bízott a hadsereg talpraállításában, de hangsúlyozta „csakis és kizárólag” a munkásosztály mozgósításával lehet javulást elérni. Nyilvánvaló az, amit itt Hetés úgy fogalmaz meg, hogy egész politikai karakterének új vonását látjuk, és mindez a következő nehéz időkben pozitívan fog hatni és érvényesülni.

Azokban a napokban, amikor a proletárdiktatúra fennhatósága kérdésében

a felső politikai vezetésben felszínre kerültek az ellentétek, Stromfeld a hadműveletek folytatása mellett volt. Most már világos előtte a proletárdiktatúra és a nemzet ügyének összefonódottsága. Megértette, hogy a májusi fordulat a kommunistáknak köszönhető, hogy a KMP komolyan veszi az intervenció elleni küzdelmet, az ország védelmét. Látta, hogy a párt felhívására a tömegek fegyvert fognak és számára valóra válik az ütőképes magyar hadsereg megszerzése. Ettől kezdve teljes odaadással, minden tudásával a proletárdiktatúra ügyét támogatta.

A Vörös Hadsereget továbbra is toborzás útján szervezték, de most a bevonulók zöme Budapest gyárnegyedeiből jött — a munkásosztály legérettebb, forradalmi rétegei sorakoztak a zászlók alá.

Jelentős a Hadügyi Népbiztosság és a hadseregparancsnokság hatáskörének szétválasztása és szabályozása.

A vezérkar összeállítását Stromfeld végezte. Igaz, hogy egy részük később ellenforradalmivá lett, de azokban a napokban hazaszeretetről beszéltek, elláták feladataikat és lelkesedtek az elért sikereken. Stromfeld helyzete és munkája nehéz volt velük.

Egyébként vele sem volt könnyű együtt dolgozni, mert vasfegyelmet, állandó készenlétet, tájékozottságot, pontosságot követelt, ebben a hatalmas fizikumának köszönhetően mindig elől járt.

Május 15-ig — erőfeszítései eredményeként — kialakult a hadsereg szervezete. Fenntartotta a hadosztály kötelékébe vont dandársoportok bevált rendszerét és leglényegesebb változtatásként felállította a hadtestparancsnokságokat. Megfelelően átszervezte a többi fegyvernemeket is. Elsősorban a mozgékonyt és a támadólagos tevékenység követelményeit tartotta szem előtt. Az egész átszervezésre természetesen rányomta bélyegét, hogy a hadseregnek egyidejűleg hadműveleteket is kellett folytatni.

Stromfeld benne élt e hadműveleteknek a dinamizmusában. Intézkedéseiben látszik a helyzet ismerete, a gyors reagálóképesség, a kínálókozó lehetőségek azonnal kiaknázására való törekvés. Döntésének mozgatórugója mindig a támadásba való átmenet. Csak támadással látta elérhetőnek a sikert.

Meggyőződése, hogy „a Vörös Hadsereget csak a támadás tüze képes összeforrasztani”.

A május 11-i tanácskozáson előterjesztett elgondolásaihoz végzett helyzetértékelése a követendő módszer mintaképe. Hetés helyesen és sokoldalúan elemzi e tanácskozás döntését és annak kihatásait, hasonlóan a miskolci sikerre épülő, de elgondolásában már régebben gyökerező „északi hadjárat” tervezési körülményeit is.

Részletesen igyekszik bemutatni a miskolci hadművelet és az északi hadjárat eseményeit. Eközben mindenütt rámutat Stromfeld kimagasló tevékenységére. A katonaelőadások számára különösen értékesek azok az oldalak, amelyeken vezetési tevékenységét írja le. A különféle jelentések elemzése, a helyzet logikus értékelése, az egymást követő intézkedések, Stromfeld következtessége, határozottsága újabb és újabb oldalokról gazdagítják a róla eddig kialakult képet. Meggyőzően bizonyítja a szerző, hogy Stromfeld Aurél nemcsak kiválóan képzett katona, de nagyszerű harcászati-hadműveleti érzékkel is rendelkezik és a hadászat kérdéseiben is otthonosan mozog. Nyilvánvaló, hogy a Vörös Hadsereg sikerei újabb, nagyszabású és messzemenő célokat kitűző hadműveletek elgondolására készítették őt, ugyanakkor erősítették demokratikus nézeteit és tovább szilárdították hűségét a proletárdiktatúra iránt.

Azok az események, amelyek az ismeretes Clemenceau-jegyzék nyomán kialakultak, akarata ellenére voltak és nem is értett velük egyet. Stromfeld e súlyos napokban nem mozdult ki a főhadiszállásról, bíztott abban, hogy a tanácskormány nem üríti ki a felszabadított területeket. Június 21-én még a támadás folytatására adott parancsot, de a következő napon látta, hogy ellenvetéseit elutasították és a kormány elfogadta az antant követeléseit. Stromfeld ezt kapitulációnak tekintette és írásban is tiltakozott. Július elejéig még helyén maradt, de 3-án — „az én aláírással ez a kiürítés nem történik meg” — elbúcsúzott a hadseregparancsnokságtól, mert kötelességének érezte, hogy egyet nem értésének kifejezésésképpen lemondjon. Elhatározását nem helyeselhetjük. Ő maga is vádolta magát ezért, de amikor augusztus elsején Gödöllőre siet, már csak a teljes összeomlást alapíthatja meg.

A könyv két utolsó fejezete 1919 és 1927 közötti éveit rajzolja meg, bemutatva bátor, egyenes magatartását az ellenforradalom hadbírósa előtt, politikai fejlődését, tevékenységének aktivizálódását, eljutását a kommunista párt-hoz, és gyakran ellentmondásos, de igaz és gazdag életének oly korán véget vető halálát.

Hetés Tibor sikeresen oldotta meg a könyv megírásával maga elé tűzött feladatot. Ha befejezésül egy-két hiányosságot megemlítünk, ez munkája értékéből mit sem von le.

A szerző érezhetően és túlságosan arra épít, hogy olvasói mindegyike tökéletesen ismeri 1918—19 történelmét. Ez nem indokolt, a megértést ezzel megnehezíti a kevésbé tájékozott olvasó részére.

Nem szerencsés megoldás, hogy a hadseregszervezés tárgyalásánál sehol sem

ad rajzhadrendet, ami ezt — a nem katonaolvásó számára nehéz kérdést — áttekinthetővé tenné. A hadműveletek részletes ismertetése feltétlenül megköveteli a vázlatokat, mert ezek nélkül az események (naponta, zászlóaljig bezárólag!) nem követhetők.

A katonai terminológia használatában, a hadműveleti helyzetek ismertetésénél és a hadművészeti összefoglalásnál érezhető, hogy Hetés Tibor elsősorban történész és nem katona. Gondosabb szaklektori átnézés az ebből fakadó hiányosságokat (amelyek néhol pontatlanságot is eredményeznek) kiküszöbölhette volna.

Hetés Tibor könyve jelentős munkával gazdagította a Tanácsköztársaság történelmi irodalmát, örömmel ajánljuk katona- és nem katona olvasóink figyelmébe!

Száva Péter